

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ
факультет № 4
кафедра захисту інформації

ОСНОВИ БОРОТЬБИ З КІБЕРЗЛОЧИННІСТЮ

ПРОГРАМА
нормативної (варіативної) навчальної дисципліни
підготовки бакалавра
спеціальність (напрямок підготовки) 6.030401 – «Правознавство»
спеціалізація боротьба з кіберзлочинністю
(Шифр за ОПП ПППВС.10)

м. Харків
2016 рік

**Розроблено та внесено: Харківським національним університетом
внутрішніх справ**

СХВАЛЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ

_____ Протокол № _____
(дата, місяць, рік)

ЗАТВЕРДЖЕНО

Вченою радою факультету № 4

_____ Протокол № _____
(дата, місяць, рік)

_____ (підпис)

_____ (П.І.Б.)

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з _____ дисциплін
(назва секції)

_____ Протокол № _____
(дата, місяць, рік)

_____ (підпис)

_____ (П.І.Б.)

ЗАТВЕРДЖЕНО

На засіданні кафедри
захисту інформації

_____ Протокол № _____
(дата, місяць, рік)

_____ (підпис)

_____ (П.І.Б.)

Рецензенти:

Носов В.В, професор кафедри захисту інформації факультету № 4 Харківського національного університету внутрішніх справ к.т.н., доцент;

Передерій О.С, доцент кафедри міжнародного права юридичного факультету та факультету міжнародних економічних відносин і туристичного бізнесу ХНУ ім. В.Н. Каразіна, к.ю.н., доцент

Розробники: Манжай О.В. – м. Харків, Харківський національний університет внутрішніх справ, 2016

ВСТУП

Програма вивчення варіативної навчальної дисципліни «Основи боротьби з кіберзлочинністю» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра напряму підготовки (спеціальності) 6.030401 – «Правознавство».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є основні принципи протидії кіберзлочинності правоохоронним органами.

Міждисциплінарні зв'язки: «Кримінальне право», «Оперативно-розшукова діяльність», «Кримінальний процес», «Тактико-технічні особливості попередження та розслідування кіберзлочинів»

Програма навчальної дисципліни складається з таких тем:

1. Зasadничі принципи протидії кіберзлочинності.
2. Оперативне маскуваннa у кіберсфері.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Основи боротьби з кіберзлочинністю» є засвоєння курсантами теоретичних основ протидії кіберзлочинності, що дозволить фахівцям розуміти принципи та методи боротьби з цим явищем.

1.2. Завданнями вивчення дисципліни «Основи боротьби з кіберзлочинністю» є дослідження принципів та методів протидії кіберзлочинам (визначення, класифікація, організаційні основи, нормативно-правова база застосування, типові схеми), ознайомлення з міжнародним досвідом протидії кіберзлочинності (особливості протидії кіберзлочинності у країнах з англо-саксонською та романо-германською системами права, службові розслідування інцидентів порушення комп'ютерної безпеки у приватних компаніях).

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми курсанти повинні:

знати:

- визначення, ознаки та класифікацію кіберзлочинів;
- нормативно-правову базу протидії кіберзлочинності;
- організаційну структуру протидії кіберзлочинності правоохоронним органами в Україні та за її межами;
- особливості організації і тактики оперативного маскуваннa під час роботи в інформаційно-телекомунікаційних системах

вміти:

- застосовувати норми законодавства у протидії кіберзлочинності;
- визначати методи протидії конкретним кіберзлочинам;

- використовувати зарубіжний досвід у протидії кіберзлочинності;
бути ознайомленими
- з порядком службових розслідувань інцидентів порушення комп'ютерної безпеки у приватних компаніях.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 72 години / 2 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Тема № 1. Засади протидії кіберзлочинності.

Об'єкти та суб'єкти протидії кіберзлочинності. Організаційно-правові засади протидії кіберзлочинності. Міжнародний досвід протидії кіберзлочинності. Аналітична робота у протидії кіберзлочинності. Службові розслідування інцидентів порушення комп'ютерної безпеки у приватних компаніях.

Тема № 2. Оперативне маскування у кіберсфері.

Поняття, суб'єкти та підстави застосування оперативного маскування. Забезпечення анонімності під час роботи в інформаційно-телекомунікаційних системах. Термінологічні особливості спілкування у кіберпросторі. Легендування профілів користувача для використання у кіберсфері.

3. Рекомендована література

1. Манжай О.В. Курс лекцій з дисципліни "Основи боротьби з кіберзлочинністю".
2. Перепелиця М. М. Здійснення оперативно-розшукових заходів шляхом використання кіберпростору: навчально-практичний посібник / М. М. Перепелиця, О. В. Манжай, В. В. Шендрик. – Харків, 2009. – 154 с.
3. Перепелиця М. М. Проведення оперативно-розшукових заходів у Великій Британії, Росії, США та Україні: монографія / М. М. Перепелиця, О. В. Манжай. – Харків: Вид-во КП Друкарня № 13, 2008. – 248 с.: іл.
4. Мещеряков В.А. Преступления в сфере компьютерной информации: основы теории и практики расследования / В.А. Мещеряков. – Воронеж : Издательство Воронежского государственного университета, 2002. – 408 с.
5. Порядок здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання : затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 86 : від 28.01.2004 : [із змінами і доповненнями на 18.01.2012] // Офіційний вісник України. – 2004. – № 4 (13.02.2004) (частина 1). – Ст. 167.
6. Пашнев Д.В. Виды и классификация преступлений, совершаемых с помощью компьютерных технологий / Д.В. Пашнев // Компьютерная преступность и кибертерроризм : Сборник научных статей ; под ред.

В.А. Голубева, Н.Н. Ахтырской. – Запорожье : Центр исследования компьютерной преступности, 2004. – Вып. 2. – С. 42–46.

7. Gibson W. Neuromancer / W. Gibson. – London: HarperCollins, 1994. – 271 p.

8. Типології легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом в 2005–2006 роках : затверджені наказом Держфінмоніторингу України : від 22.12.2006 № 265 // Українська інвестиційна газета. – 2007. – № 44, 11.

9. Манжай О.В. Використання кіберпростору в оперативно-розшуковій діяльності / О.В. Манжай // Право і безпека. – Харків : Вид-во Харківського національного ун-ту внутр. справ, 2009. – № 4 (31). – С. 215–219.

10. Великий китайский фаервол [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%BA%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D1%84%D0%B0%D0%B9%D1%80%D0%B2%D0%BE%D0%BB.

11. Minnesota v. Granite Gate Resorts, Inc., 1996 WL 767431 (Minn. Dist. Ct. 1996) [Електронний ресурс] / Court File No. C6-95-7227. – Режим доступу : http://www.loundy.com/CASES/Minn_v_Granite_Gate.html.

12. Додонов В.В. Сравнительное уголовное право. Общая часть: монография / В.В. Додонов ; под общ. ред. и науч. ред. С. П. Щербы. – М. : Юрлитинформ, 2009. – 448 с.

13. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: за станом законодавства і Постанов Пленуму Верховного Суду України на 1 грудня 2001 р. / за ред. С.С. Яценка. – К. : А.С.К., 2002. – 906 с.

14. Киберманьячка окажется на скамье подсудимых. [Електронний ресурс]. – 17.05.2008. – Режим доступу : <http://news.ntv.ru/132383/video/>.

15. Жителя Сочи довели до суицида с помощью сайта «Одноклассники». [Електронний ресурс]. – 22 декабря, 2011. – Режим доступу : <http://www.securitylab.ru/news/412942.php>.

16. Robertson N. Documents reveal al Qaeda's plans for seizing cruise ships, carnage in Europe [Електронний ресурс] / N. Robertson, P. Cruickshank, T. Lister. – Режим доступу : http://edition.cnn.com/2012/04/30/world/al-qaeda-documents-future/?hpt=hp_c1.

17. Shelley L. Organized Crime, Terrorism and Cybercrime [Електронний ресурс] / L. Shelley; перевод исследователя ВЦИОП Тропиной Т.Л. – Режим доступу : <http://www.crime.vl.ru/index.php?p=928&more=1&c=1&tb=1&pb=1>.

18. СБУ разыскивает Интернет-рекетиров [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://podrobnosti.ua/podrobnosti/2012/02/13/820044.html>.

19. Гуров А.И. Современные технологии в наркобизнесе [Електронний ресурс] / А.И. Гуров, Т.М. Виноградская, Б.Ф. Калачёв. – Режим доступу : http://www.narkotiki.ru/mir_5553.html.

20. Кузнецов А.В. Доклад на VII Международной конференции «Право и Интернет» [Електронний ресурс] / А.В. Кузнецов. – Режим доступу : <http://www.securitylab.ru/opinion/241966.php>.

21. Осипенко А.Л. О некоторых особенностях раскрытия сетевых компьютерных преступлений [Электронный ресурс] / А. Л. Осипенко // Научный портал МВД России. – М., 2010. – № 2(10). – С. 42–47. – Режим доступа : [http://www.vnii-mvd.ru/files/%D0%A1%D0%9E%D0%94%D0%95%D0%A0%D0%96%D0%90%D0%9D%D0%98%D0%95%20-%20%D0%9D%D0%B0%D1%83%D1%87%D0%BD%D1%8B%D0%B9%20%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82%D0%B0%D0%BB%20%D0%9C%D0%92%D0%94%20%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%81%D0%B8%D0%B8,%20%E2%84%96%202%20\(10\),%202010.pdf](http://www.vnii-mvd.ru/files/%D0%A1%D0%9E%D0%94%D0%95%D0%A0%D0%96%D0%90%D0%9D%D0%98%D0%95%20-%20%D0%9D%D0%B0%D1%83%D1%87%D0%BD%D1%8B%D0%B9%20%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82%D0%B0%D0%BB%20%D0%9C%D0%92%D0%94%20%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%81%D0%B8%D0%B8,%20%E2%84%96%202%20(10),%202010.pdf).
22. Про кіберзлочинність : конвенція Ради Європи : від 07.09.2005 : ратифікована Верховною Радою України 07.09.2005 [Електронний ресурс] / Ліга : Закон Еліт : Мережна версія.
23. Положення про Департамент кіберполіції Національної поліції України, затверджене наказом Національної поліції України № 85 : від 10.11.2015. – К. : Національна поліція України, 2015. – 9 с.
24. Кібербанди стають схожі на високоорганізовані синдикати [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unian.net/ukr/news/news-369195.html>.
25. 12 Security Predictions for 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.trendmicro.com/cloud-content/us/pdfs/security-intelligence/spotlight-articles/sp_12-security-predictions-for-2012.pdf?cm_re=HP:Sub:1-_-2012+Security+Predictions.
26. Савчук Н.В. Кіберзлочинність: зміст та методи боротьби / Н.В. Савчук // Теоретичні та прикладні питання економіки : збірник наукових праць. – 2009. – № 19. – С. 338-342.
27. Вакутин Ю. А. Способы маскировки преступного поведения: учеб. пособие / Ю. А. Вакутин. – Омск : Высшая школа милиции МВД СССР. – 1987. – 132 с.
28. Машков С. А. Раскрытие и расследование фактов взяточничества с использованием результатов оперативно-розыскной деятельности: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Сергей Александрович Машков. – М., 2003. – 221 с.
29. Ташмагамбетов А. М. Оперативно-розыскные мероприятия с использованием социальных сетей: опыт Великобритании и Республики Казахстан / А. М. Ташмагамбетов // Наука и бизнес: пути развития. – 2013. – № 11 (29). – С. 129-133.
30. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова компаративістика: монографія / О. М. Бандурка, М. М. Перепелиця, О. В. Манжай та ін. – Х. : Золота миля, 2013. – 352 с., іл.
31. Перепелиця М. М. Використання комп'ютерних технологій в оперативно-розшуковій діяльності: навчальний-посібник / М. М. Перепелиця, О. В. Манжай, В. В. Шендрик; за заг. ред. О. М. Бандурки. – Одеса : ОДУВС, 2011. – 146 с., іл.

32. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України : від 18.02.1992 // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22 (02.06.1992). – Ст. 303.
33. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 // Голос України. – 2012. – 05. – № 90-91 (19.05.2012).
34. Інструкція про організацію роботи за оперативно-розшуковими справами та справами контрольного провадження оперативними підрозділами органів внутрішніх справ, затверджена наказом МВС України від 17.12.2012.
35. Манжай О.В. Оперативне маскування під час роботи в інформаційно-телекомунікаційних системах: навчальний курс / О. В. Манжай .- Х. : ХНУВС, 2015. – 27 с.
36. Criminal Intelligence. Manual for Analysts [Електронний ресурс]. – United Nations, 2011. – 96 с.
37. Guidance on the National Intelligence Model [Електронний ресурс] / Produced on behalf of the Association of Chief Police Officers by the National Centre for Policing Excellence. – 2005. – 213 с. – Режим доступу: <https://whereismydata.files.wordpress.com/2009/01/national-intelligence-model-20051.pdf>.
38. The National Criminal Intelligence Sharing Plan [Електронний ресурс] / Department of Justice. – 2003. – 54 с. – Режим доступу: https://it.ojp.gov/documents/ncisp/National_Criminal_Intelligence_Sharing_Plan.pdf.
39. Манжай О. В. Кримінальна розвідка та її співвідношення з оперативним обслуговуванням / О. В. Манжай, Є. О. Жицький // Jurnalul Juridic National: Teorie si Practică. – 2015. – № 3(13). – С. 100-105.
40. Carter J. Implementing Intelligence-Led Policing: An Application of Loose-Coupling Theory / J. G. Carter, S. W. Phillips, S. M. Gayadeen // Journal of Criminal Justice. – 2014. – № 42. – P. 433-442.
41. National Intelligence Model: Code of Practice [Електронний ресурс]. – CENTREX, 2005. – 14 с. – Режим доступу: <http://library.college.police.uk/docs/npia/NIM-Code-of-Practice.pdf>.
42. Работа полиции. Системы полицейской информации и разведки: пособие по оценке систем уголовного правосудия [Електронний ресурс]. – Нью-Йорк : Управление Организации Объединенных Наций по наркотикам и преступности, 2010. – 36 с. – Режим доступу: https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/10-52547_1_Policing_4_ebook.pdf.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік.

5. Засоби діагностики успішності навчання

1. Поняття та способи вчинення кіберзлочинів.
2. Нормативно-правова база боротьби з кіберзлочинністю.
3. Суб'єкти боротьби з кіберзлочинністю.
4. Завдання підрозділів боротьби з кіберзлочинністю.
5. Функції підрозділів боротьби з кіберзлочинністю.

6. Типові схеми здійснення кіберзлочинів.
7. Визначення поняття «кіберпростір», його ознаки.
8. Вчинення злочинів через кіберпростір.
9. Питання визначення компетенції правоохоронних органів у кіберпросторі.
10. Шляхи конвергенції організованої злочинності та кіберпростору.
11. Цілодобова мережа для здійснення контактів з метою надання негайної допомоги для розслідування або переслідування стосовно кримінальних правопорушень, пов'язаних з комп'ютерними системами і даними, або з метою збирання доказів у електронній формі, що стосуються кримінального правопорушення.
12. Український досвід регулювання питання здійснення оперативно-розшукових заходів шляхом використання кіберпростору.
13. Органи боротьби з кіберзлочинністю в різних країнах.
14. Боротьба зі злочинністю з використанням комп'ютерних технологій у російському законодавстві та в теорії оперативно-розшукової діяльності.
15. Інструменти здійснення оперативно-розшукових заходів через кіберпростір у США.
16. Зміст онлайнної секретної операції в США.
17. Правила онлайнних розслідувань США.
18. Боротьба з кіберзлочинністю у ФРН та загальний порядок здійснення проникнення за допомогою технічних засобів у інформаційно-технічні системи, що використовуються підозрюваним.
19. Використання комп'ютерних технологій в оперативно-розшуковій діяльності Великої Британії та КНР.
20. Службові розслідування інцидентів порушення комп'ютерної безпеки у приватних компаніях.
21. Поняття, суб'єкти та підстави застосування оперативного маскування.
22. Забезпечення анонімності під час роботи в інформаційно-телекомунікаційних системах.
23. Термінологічні особливості спілкування у кіберпросторі.
24. Легендування профілів користувача для використання у кіберсфері.